

A kereszténység története hazánk mai területén a magyarok letelepedéséig.

Írta: *dr. Balics Lajos*. Budapest. A Stephaneum nyomása 1901. 8°. 319 l.

Balics Lajos neve már ismeretes az egyháztörténeti irodalomban. A magyarországi egyház történetét az Árpádok alatt ő írta meg legalaposabban, három könyvben. Ezekből már ismerjük alapos történelmi tudását, meggyőződését és helyes ítéleteit.

A magyarországi kereszténység kilenczszázados fennállásának méltó emléke Balics legújabb műve. Nem a magyarokról szól ugyan, de mégis fontos és becses könyv, mert belőle tájékozódhatunk legrészletesebben a vallási viszonyokról, melyeket őseink hazánk területén találtak, a keresztény emlékekről és tradíciókról, melyek szent Istvánnak hittérítési működésében rendelkezésére állottak.

Legelőször Pannoniában és Daciában terjedt el hazánk területén a kereszténység és pedig, Balics bizonyításai szerint, Pannoniában sem a negyedik, sem a harmadik, hanem legalább is a második század folyamán keletkeztek az első ker. egyházak. A vallás terjedésére, megerősítésére jótékony hatással volt a thessalonikai és aquilejai ősrégi egyházak virázó állapota, szilárd szervezete s a hívők nagy száma; az egyház szolgálói kivül nem csekély érdemeket szereztek Krisztus tanításának terjesztésében a legiók és segéd-csapatok.

A legiók gyakori helyváltoztatása újabb és újabb ker. férfiakat hoz Pannoniába, melynek legénysége épp azon országokból gyűl össze, hol a kereszténység már az apostolok idejében elterjedt. Hatalmas terjesztője volt a kereszténységnek a kereskedelem is, a mennyiben a mindenfelé utazó kereskedők egyúttal a szellemi művelődés széthordói is voltak, azonban leghathatósabban és legkitartóbban a birodalom igen nagy számú rabszolgái terjesztették az evangéliumot. Igen találóan írja a szerző: „A hol a szolga urát műveltségben felülmúlja, ott az úr tanul tőle; elsöben a házi élet berendezését, annak kényelmét, majd a gazdálkodás tudását, majd végre a vallást is átveszik szolgálóiktól.“

A kereszténység elterjedésének Daciában szintén bőségesen akadt útja és módja; lakosságának jó része Ázsiából jött, leginkább Syriából s oly helyekről, melyekben a ker. hitközségek már az apostolok idejében megalakultak. Dacia egyházairól azonban részletesebb, megbízható adataink teljesen hiányoznak; mire a kereszténység annyira megerősödhetett volna, hogy létezésének emlékekben adhatott volna kifejezést, a rómaiság a pogányságban élő barbároknak engedte át a tartományt. Külön fejezetben beszéli el Balics az egyház üldöztetését Pannoniában s elénk állítja a pannóniai vértanúk jellemét. A mint az üldözés lángja magasan felesap, fellobog, „bevilágítja egyúttal a pannóniai kereszténység terjedését, egyházait, ezeknek szervezetét“.

A pannoniai kereszténység virágzó korának ránk maradt emlékeit, a ker. sírfeliratokat, Savaria, Sirmium, Siscia, Bregetio ker. vonatkozású feliratos emlékeit szintén külön fejezetben tárja elénk a szerző. Igen becses és érdekes ker. emlékünk a szegzárdi sarkophag, a benne talált jelvényekkel; a pécsi földalatti sírkamra, mely a Sopianae egyháza körül elterült ősrégi ker. temetőnek a maradványa.

Régibb s újabb történetíróink a lauriacumi (lorchi) érsek joghatósága alá utalták Pannonia jó részét, kikkel szemben Balics kimutatja, hogy a lauriacumi érsekség egyszerűen költött dolog s pápai bullákkal bizonyítja be, hogy a sirmiumi püspök volt az összes pannoniai egyházaknak metropolitája. Sirmiumból terjed el a kereszténység Pannonia minden részébe, tehát anyaegyház volt, s midőn politikailag is fővárossá lesz, püspöke is a metropolitai méltóságra emelkedik.

Az „örök Róma“ hatalma a hunok és a velők szövetséges germán népek beütésével csakhamar megszűnik e szép ország felett, de szerensére a kereszténység ekkorra már eléggé behatolt Pannoniába, s így mégis csak a római lakosság marad hazánk területén a kereszténység menedékvára, a mint egykor első ápolója is volt. Ők térítik meg az ide betelepülő barbárokat is, s „ha a barbár tömeg valamely része a római kultúra övéen kívül marad, nem is veti le pogánységát, hanem abban elpusztúl.“ (160. l.) A nyugati góthok megtérése lassankint a kereszténység körébe vonja a többi germán népeket is, a vandálokat, a gepidákat Daciában, a longobardokat, kiknek nagyobb része azoban arianussá lett; a góthoknak egy zöme is annyira húzódtott az arianismushoz, hogy azt egy burgundi forrás egyenesen góth vallásnak mondja. Balics szerint ezen ellentét volt oka, hogy hazánk területén e korban, a népvándorlás korában, állandó és erős viszonyok nem fejlődhetek, hanem egyik nép a másiknak ad helyet. Az avarok elpusztúlnak, mielőtt megértenék a kereszténységet s intézményeit, a szlávok pedig, az avarok miatt, háromszáz esztendővel veszítenek el, míg a kereszténységhez jutnak. S a pannoniai keresztényekhez csak nagy kerülővel, sok keserves munkával érkeztetett segítség „nem keletről, nem délről, jött tehát nyugatról, nem az anyaegyházról, hanem annak legidősebb leányától, a frankoktól, közvetlenül pedig a bajor egyházaktól.“ (202. l.) Az ezen korban alakuló virágzó egyházak a kereszténység fejlődésének legszebb napjaira emlékeztetnek; különösen Priwinának a Balaton vidékén elterülő tartománya lett valóságos televény földje a felsarjadzó kereszténységnek.

A pannoniai szlávok megtérését a morva-szlávok megtérése követte. A térítés itt rohamosan ment, de csekély is volt a hatása; Methodius és Cyrillus, a két szláv apostol, a népnek fogatékos és téves erkölcsi gondolkozásmódját megjavították ugyan, de minden fáradozásuk daczára sem tudták teljesen ellensúlyozni azt a hatást, melyet a német papok tanítása és szokásai a „zsengehítű“ morvákra gyakoroltak. Fenn

is állott az ellentét a német papok és a szláv hithirdetők között még akkor is, mikor a német papok elvesztették legerősebb támaszukat is, a passauai egyház hivatalos gyámolítását. A mai Duna-Maros közében lakó bolgárok közé szintén behatolt ez időben a kereszténység, minek legfényesebb bizonyítéka hazánk egyik legértékesebb lelete, a nagyszent-miklósi kincs.

A honfoglaló magyarok ép úgy, mint egykor a hunok, széttérték a pannoniai kereszténység életereit s a külföldi összeköttetéseknek és hatásoknak minden útját elvágták. A bajor egyházak további befolyása a magyarországi kereszténységre teljesen megszűnt, mert maguknak is elég bajuk volt odahaza a magyarokkal. A magyarokat kezdetben nem is lehetett külföldről téríteni, csak később, midőn a külföld látta, hogy a magyarok lábai alatt nem futó homok, hanem kötött talaj terül el, akkor jelenik meg hazánkban néhány külföldi térítő is. S a kereszténység megindulását idegen térítésnek még sem tulajdoníthatjuk: a szerző szavai szerint „magából ez áldott föld lakosságából indul az meg, a hazánk területén lakott sokféle nép kézzel kézre adja a kereszténységet, míg azt a magyarok drága örökség gyanánt átveszik és szent jelvényét, a keresztet, királyi koronájukon hordozzák, hogy a kettő együtt álljon vagy bukjen“. (304. l.)

Balies Lajos e könyvével is fontos szolgálatot tett az egyháztörténeti irodalomnak.

Hársing István.